

Revolutionära förhoppningar och förändringar över hela "arabvärlden"

[Gilbert Achcar intervjuad av Ali Mustafa, från webbtidningen New Socialist. Intervjun publicerad 4 mars, på zcommunications.org. Gilbert Achcar är libanesisk författare, socialist och antikrigsaktivist.]

Ali Mustafa: Sedan länge har Mellanöstern ansetts vara en av de platser där det är minst sannolikt att få uppleva något som liknar en folkrevolution. I synnerhet araber har traditionellt betraktats som politiskt svaga, likgiltiga och nu "inte redo" för demokrati. Vad anser du att denna karakteristik säger om vår grundläggande förståelse av regionen och dess folk?

Gilbert Achcar: Jag tycker att svaret nu blivit uppenbart. De pågående händelserna tillintetgjorde alla teorier som påstår att demokrati inte är någon del av arabernas eller muslimernas "kulturella värderingar", och att de förstnämnda istället är kulturellt begivna på despotiska regimer och alla möjliga sådana dumheter – det har förvisso funnits en hel del sådant. Oftast är de klart rasistiska, orientalistiska eller islamofobiska. De kan också uttryckas av härskare i väst som förevändning för att stöda despotiska regimer, deras bästa vänner. Men upproren är ingen överraskning för alla de som inte skrev under på dessa "kulturalistiska" uppfattningar, och som visste att längtan efter demokrati och frihet är universell. Folk över hela världen är beredda att betala ett högt pris under sin kamp för demokrati när förhållandena når en punkt då de anser att det är rätt tid att handla.

AM: Upproren som har ägt rum över hela "arabvärlden" i Tunisien, Egypten, Jordanien och längre än så har i stor utsträckning varit folkliga, icke-kyrkliga och har berört samhällets samtliga delar. Är det möjligt att vi bevittnar en ny sorts panarabism, eller är bara samma bakomliggande orsaker i gång? Och i så fall, på vilket sätt bryter denna nya panarabism med den tidigare inkarnationen under Nasser-eran?

GA: Nej, jag tycker inte att det på något sätt liknar den sorts arabiska nationalism som existerade på 1950- och 1960-talen. Det är helt andra tider nu. Givetvis har de arabiska nationalkänslorna "laddats om", om man kan säga så, av det sätt på vilket upproret spreds över hela regionen. Det har på ett enormt sätt stärkt känslan av att tillhöra samma geopolitiska och kulturella område. I den meningen har medvetenheten om att tillhöra det arabiska kulturella och nationella området ökat avsevärt av de pågående händelserna. Men det går inte att jämföra med de strävanden efter arabisk enhet som fanns på 1950- och 1960-talen, då det fanns en ganska stark tro på möjligheten att förena de arabiska folken i en enda stat, speciellt bakom Nasser.

Det vi har nu är återigen en känsla av att tillhöra samma kulturella och nationella område, men rörelsen kommer underifrån, och om folk någonsin skulle överväga perspektivet på enhet, så skulle det ligga närmare den europeiska varianten av enhet än 1950- och 1960-talens. Det skulle först och främst kräva att de arabiska regimerna omvandlades till demokratiska regimer, och att det sedan skedde en demokratisk process mellan olika arabiska länder som gradvis bildade en förenad federativ eller konfederativ enhet. Det är naturligtvis något att tänka på för framtiden. Det som folk är intresserade av för tillfället är demokratiska förändringar, och det vi upplever är bara början. Det är långtifrån färdigt ännu.

AM: Det har spekulerats en hel del om vad den egyptiska revolutionen kommer att ha för långsiktiga konsekvenser för de diplomatiska förbindelserna mellan Egypten och Israel, men vad tror du att dessa händelser kommer att betyda för palestinierna speciellt?

GA: Det kan bara innebära positiva saker för palestiniernas sak. Du sa "palestinier" i flertal men vi måste specificera vilka palestinier vi menar: talar vi om Mahmoud Abbas och Salam Fayyads Palestinska myndighet (PA), eller Hamas, eller det palestinska folket i sin helhet? Det är helt olika

perspektiv. För det palestinska folket och den palestinska saken i allmänhet, så är det som händer över hela regionen, precis som för alla arabiska folk, det bästa som kunde hända. Massrörelsens uppsving i Egypten kan göra villkoren för det palestinska folket mycket bättre. Den egyptiska regimen – som stod i maskopi med Israel under förtrycket av det palestinska folket, i synnerhet i Gaza – har försvagats betydligt av massprotesterna, och det finns inget tvivel om att den egyptiska folkliga rörelsen har en stark samhörighetskänsla och solidaritet med det palestinska folket, speciellt folket i Gaza som har många band till Egypten. Det kan bara gynna dem i det långa loppet.

AM: Vad innebär denna revolutionära våg i arabvärlden i sista hand för USA:s utrikespolitik i Mellanöstern? Är det möjligt att vi ser slutet på en lång period av amerikanskt herravälde i regionen?

GA: Resultaten kommer att bli motsägelsefulla: Washingtons skyddslingar kommer mer än någonsin att vara beroende av USA:s beskydd, och det gäller speciellt staterna i Gulf Cooperation Council [Gulfstaternas samarbetsråd] – det vill säga oljemonarkierna vid Persiska viken. De är dödsförskräckta för den nuvarande vågen av kamp som till och med har nått två av dem, Bahrain och Oman, och har börjat påverka det saudiska kungadömet. Dessa regimer kommer ännu mer än tidigare att vara beroende av USA:s beskydd. Bland de andra länderna där rörelsen har fortskridit – och det innefattar Egypten, den näst efter Israel största mottagaren av amerikansk utlandshjälp i världen – kommer allt att bero på utgången av den pågående kampen mellan militärregimen å ena sidan och massrörelsen å den andra. Militären är naturligtvis i allra högsta grad beroende av Washington, medan massrörelsen är ytterst fientlig mot detta beroende av USA:s utrikespolitik i regionen. Bara det faktum att de pågående händelserna destabiliserar Washingtons skyddslingar i världens mest livsviktiga region gör att de hursomhelst utgör ett allvarligt slag mot USA:s strategiska intressen i Mellanöstern. Så mycket står helt klart.

AM: I Egypten har det faktiskt funnits en militärdiktatur ända sedan 1952, och landets armé fungerar nu som en övergångsregering tills fria och rättvisa val kan äga rum i september. Vilken roll spelar militären just nu, och kan man lita på att den till slut kommer att överlämna makten eller har den bara offrat diktatorn för att rädda diktaturen?

GA: Den har förvisso ett antal säkringar som den kan byta ut för att försöka ta udden av massrörelsen. Det började med att Mubarak själv avsatte regeringen och utsåg en annan premiärminister som bildade en ny regering. Därefter tvingades det styrande partiets ledarskap avgå. Sedan fick Mubarak själv lämna scenen på grund av trycket från massrörelsen, och nu har militären ombildat regeringen. Men trots allt detta är inte massrörelsen tillräckligt övertygad, utan kräver mycket mer: de vill byta ut regeringen helt och hållet utan att några figurer från den tidigare regimen finns med.

Utöver det kräver de att en ordförandekommitté ska övervaka övergångsperioden, en kommitté som ska bestå av en majoritet civila med bara en företrädare från armén. De krävde också att det skulle väljas en konstituerande församling, men militären hindrade detta krav genom att skapa en kommitté som ska utarbeta några förändringar av konstitutionen som ska underställas en folkomröstning – ett helt annat projekt även om de lovar att nästa parlament ska utarbeta en ny konstitution. En viktig fråga är datum för nästa parlamentsval: militären vill med stöd av muslimska brödrskapet hålla det i juni, medan upprorets unga ledare vill att det ska skjutas upp några månader tills de nya politiska krafterna lyckats organisera sig och är beredda. Det är helt uppenbart att militären försöker förverkliga vad Washington kallar en ”ordnad övergång”, där militären bibehåller en hård kontroll. Eftersom de unga ledarna inte håller med om detta perspektiv, så bevittnar vi nu hur det pågår en dragkamp mellan militärjuntan och den folkliga rörelsen.

AM: Det verkar nu uppenbart att den egyptiska revolutionens massprotester till stor del iscensattes av ungdomen, men vilken roll har arbetarna och arbetarklassen haft hittills, och hur tror du deras roll ser ut framöver?

GA: Om du menar det sätt på vilket massprotesterna började de 25 januari, så spelades nyckelrollen förvisso av liberala och vänsteroppositionella grupper som 6 april-rörelsen, som är knuten till "Nationella förbundet för förändring" kring Mohamed ElBaradei. Alla dessa personer spelade denna gång en avgörande roll för att organisera rörelsen. Men 6 april-rörelsen själv uppstod i solidaritet med de arbetarstrejker som utvecklades från och med 2006. Rörelsen har sitt namn efter den dag 2008 då de försökte organisera en nationell generalstrejk till stöd för arbetarrörelsen.

Nu äger motsatsen rum: 6 april och andra politiska krafter bidrog kraftigt till att inleda protesterna den 25 januari, men efter några dagars protester, strax innan Mubarak lämnade scenen, började arbetare ansluta sig till rörelsen, inte bara som demonstranter vilket de hade gjort från dag ett, utan som strejkande. Strejkvågen antog faktiskt mycket stor omfattning innan Mubarak avgick, och det är rimligt att tro att den spelade en roll för att påskynda hans slutliga gest att lämna scenen och överlämna makten till militären. Strejkerna – tillsammans med de krav som olika arbetargrupper formulerat, processen att bilda oberoende fackföreningar, och det centrala kravet att de statligt kontrollerade fackföreningarna ska upplösas – fortsätter trots militärens hot, och uppmaningarna att de ska upphöra från delar av oppositionen som det muslimska brödrskapet. Allt detta pågår fortfarande och visar att arbetarrörelsen är en mäktig del av rörelsen.

AM: Med så stor betoning på att kasta ut Mubarak, vad finns det för farhågor att den egyptiska revolutionen nu när han är borta och ropan på "stabilitet" och "ordning" blir högre, kan tappa sin inledande styrka och bara konsoliderar status quo?

GA: Man kunde ha fruktat att den skulle förlora sin drivkraft när Mubarak lämnade scenen, men det vi har sett hittills pekar inte alls i den riktningen. Fredagsmobiliseringarna är fortfarande väldigt stora och rörelsen är inte beredd att avsluta kampen. Det planeras fler mobiliseringar, och jag är övertygad om att vi kommer att få se en hel del under den kommande perioden. Det bekräftar i grund och botten det jag säger: att denna revolutionära process inte i någon mening är en fullbordad revolution. Den pågår fortfarande och kan fortfarande leda till olika resultat.

Antingen lyckas militären kontrollera situationen och genomdriva sin och Washingtons form av "ordnad övergång", eller så lyckas massrörelsen genomdriva mer radikala förändringar. Vi får se, men för tillfället, i ljuset av vad vi har sett hittills, så finns det mer anledning till optimism än pessimism.

AM: Vi har under den egyptiska revolutionens tidiga stadier sett en hel del exempel på enhet mellan olika sektorer – unga/gamla, män/kvinnor, muslimer/kristna, till exempel. Vad finns det för utsikter för att denna sorts dynamik fortsätter efter Mubarak, och vilka utmaningar kommer den att ställas inför på vägen framåt?

GA: Jag kan inte se att det under närmaste framtiden kommer att ske någon splittring mellan unga/gamla, män/kvinnor eller muslimer/kristna. Jag påstår inte att det inte kommer att kunna ske något sådant i framtiden, men på grundval av vad vi har sett hittills verkar risken vara liten. Det enda verkliga hotet bland dem du nämnde skulle vara att spänningarna mellan muslimer och kristna uppstår på nytt, eftersom sådana existerade innan händelserna inleddes. Men på den punkten visade sig mobiliseringarna vara ett fantastiskt botemedel mot splittringen. Vi har sett uttryck för vänskaplighet mellan personer med muslimsk och kristen bakgrund, och till och med en fundamentalistisk kraft som muslimska brödrskapet var helt tydlig med att upphäva all sekterism inom rörelsen.

I det nuvarande skedet går inte nyckelfrågan om enhet eller splittring längs sådana "identitetslinjer" utan längs politiska linjer, såväl som klasslinjer. Det är enheten mellan oppositionens styrkor som är hotad, i politiska termer. Militären försöker locka en del av oppositionen att samarbeta med dem. De har redan tagit med några få representanter för den lagliga oppositionen i regeringen, och de försöker säkra muslimska brödrskapets stöd och få med dem i den "ordnade övergången".

Militären försöker bryta enheten inom oppositionen, och vi kan givetvis inte vara säkra på att denna

enhet kan bevaras i all oändlighet. För tillfället är de radikala demokratiska och vänsterkrafterna inom rörelsen förmögna att gå före och leda vägen och mobilisera för mer radikala förändringar.

AM: Vi har sett hur de revolutionära upproren i Mellanöstern har vuxit långt utöver vad vi alla ansåg vara möjligt, och snabbt sprida sig till Libyen, Algeriet och Marocko. Ser du några undantag där det inte är sannolikt att sådana massprotester uppstår, exempelvis i Libanon, Syrien eller Saudiarabien?

GA: Massprotesterna är starkast där det finns despotiska regimer. Libanon är ett land där det finns regelbundna, relativt rättvisa val, och där den politiska majoriteten för närvarande domineras av Hizbollah, så det ger upphov till helt andra förhållanden. Icke desto mindre har det nyligen organiserats en demonstration i Beirut mot sekterism och för sekularisering. När man tittar på de andra despotiska regimerna i arabvärlden, är två av dem länder där de folkliga protesterna gror men hålls tillbaka av våldsamt förtryckande regimer: å ena sidan det saudiska kungadömet, och å den andra Syrien. I mitt tal i Toronto den 13 februari sa jag att det i länder som Syrien och Libyen på grund av regimernas särskilt skoningslösa karaktär var mindre sannolikt med explosioner än i andra länder i regionen. Men jag tillade att om det skulle bli ett uppror så skulle händelserna bli mycket blodigare än i Tunisien och Egypten, och det är precis vad som nu händer i Libyen.

Samma sak kan sägas om Syrien och det saudiska kungadömet. I sådana länder kan massprotester börja utvecklas, i synnerhet om upproret i Libyen blir framgångsrikt – ett faktum som säkerligen kommer att uppmuntra proteströrelsen. Regimer där och på andra ställen i arabvärlden gör alla möjliga sorters förebyggande eftergifter nu, höjer löner och utlovar en annan samhällelig politik, därför att de är livrädda för att vägen av demokratiska uppror kan nå deras länder. Ingen i arabvärlden kan känna sig säker – inte ens länder som Libanon och Irak där det finns vissa möjligheter att få till förändringar av makten med hjälp av val. Irak har upplevt en framväxt av massprotester, inte för fria val utan för sociala och ekonomiska krav.

AM: Det finns vissa tecken på vad revolutionen i Egypten och alla de andra upproren i ”arabvärlden” kan innebära för respektive länder, och i viss mån för USA:s herravälde i regionen, men vad ser du för vidare internationella konsekvenser, om några? Utgör dessa händelser på något sätt en utmaning mot den rådande nyliberala samhällsordningen överallt?

GA: De pågående upproren är förvisso resultatet av de sociala och ekonomiska förändringar som nyliberalismen genomfört, men de utgör ännu så länge inte någon allvarlig utmaning mot den internationella eller ens lokala nyliberala samhällsordningen. Även om vi under protesterna – som i Egypten med arbetarmobiliseringarna – ser en dynamik som går rakt emot de nyliberala åtgärderna, så är det hittills den demokratiska sidan av kampen som har dominerat. Den globala aspekten på denna chockvåg är därför för närvarande mer knuten till demokrati än till sociala krav. Inflytandet från den når redan nu Kina. Varhelst kravet på demokrati ännu inte är tillfredsställt visar sig inflytandet från det vi ser hända i detta skede vara allra starkast. Vad gäller framtiden så måste vi vänta och se.

Makthavarna i arabländerna försöker hålla rörelsen inom den politiska demokratins ramar och förhindra den från att utvecklas utöver dem och till ett socialt och ekonomiskt stadium. Men det finns en viktig möjlighet här, och för att upprepa min poäng så befinner vi oss fortfarande mitt under processen och kampen fortsätter. Den kan mycket väl omvandlas till en betydande utmaning mot den nyliberala ekonomiska ordningen, i synnerhet i Tunisien och Egypten där arbetarklassen är en viktig faktor under processen.

(Översättning från engelska, Göran Källqvist.)